

Káli István

BABA

Mosoly, mosoly és újra mosoly. Ül Baba az elnyútt, agyonhasznált, keményfa vázú íróasztal mögött, időnként el-elsimítja tenyerével az asztal préseltlemez lapján a kétnaponta cserélt, alulról odarajzszegezett süberpapír borítást, és közben állandóan sejtelmesen mosolyog.

Amikor egy örökkévalóságnak tűnő év folytonos, mindenfelé lótásfutása után mérnököcskénket a Basa igazgató jóváhagyásával Farháj, a főmérnök saját ötletétől önelégült-lelkesen odahelyezte műszakvezetőnek, de főleg inasnak („minden mesterember alantról kezd!”) a Rókai keze alá a koronkai téglagyárba, és ő élete első „parancsolgató” státuszában nekifutásként éppen a délelőtti váltásban kezdett, a vasárnapról hétfőre virradó éjszakán félálomban forgolódott, így aztán roppant nehezeére esett időben felkelnie, hogy a számára szokatlanul korai reggel hat előtt legalább negyedórával beérjen, és ellenőrizze, mindenki a helyén van-e, minden működőképes-e, problémamentesen indulhat-e az aznapi rutingürc. Így történhetett, hogy jóformán kóválygott még, amint azon a július eleji, már több mint hajnali, de még nem egészen reggeli hűvösön, amit más esetben módfelett élvezett volna, belépett az oldalsó kerítés mentén húzódó fabarakk ajtaján az elhanyagolt kinézetű, kopasz, budaifölddel nemrég újra mázolt falú irodába, amelyben mindössze három régi, kopott íróasztal, egy kétajtós, szürke kalapácsfestékkel mázolt vasszekrény meg egy keskeny és nem túl mély könyves állvány volt, majdnem teljesen üresen, csak a szemmagasságban levő polcon álltak három külön glédában az alkalmazottak munkavédelmi és tűzrendészeti kiképzését nyilvántartó füzetek. Kissé meglepte, hogy az egyik asztalnál már ott találta Babát, Rókai gyárvezető mindenését, a mindenkor és minden körülmények között halaszthatatlan munkájába mélyedve. Ám amikor ő belépett, a nőknek rutinból kijáró, szokásos, hangos „kezicsókolom”-jával, azonnal felemelte a fejét, és kissé szégyenlősen, zavarát nem leplezve, de nyílt tekintettel rámosolygott, arcára azonnal valami rendhagyó halvány pír ült ki.

Mérvőköcskénk, miközben leült a három műszakvezető által közösen és felváltva használt ajtó melletti asztalhoz, még nem fogta fel, hogy a mosoly egyértelműen neki szól, s mire rájött volna, már azt nem értette, minek szól. Így aztán udvarias válaszmosoly gyanánt kicsit elhúzta a szája sarkát, majd a kialvatlanságtól álmosan, morcosan, de tüntető fürgeséggel pattant fel, kihúzta az asztal legalsó fiókját, magához vette az ő műszakjában dolgozók jelenléti íveit, egy üres fehér lapot, amiről úgy gondolta, szüksége lehet indításkor a gondok, észrevételek jegyzeteléséhez, négybe hajtogatta, és az otthonról hozott, előző este gondosan meghegyezett ceruzával együtt az egyedi és rendhagyó pillanatra frissen vasalt vászonnadrágja zsebébe csúsztatta, majd szapora léptekkel kiviharzott az ajtón, hogy időben odaérjen a gyártási folyamat kezdetének számító, az irodától jó néhány száz méterre tatóngó palabányába. Onnan indulva, miután számba vette a kotrógépeket, a csillogatásokat, végigment az egész vonalon, valamennyi helyén levő szakinak külön köszönt, a férfiakkal kezet is nyújtott, akit nem ismert név szerint, arra rákérdezett, de amúgy igyekezett nem vesztegetni fölösleges bemutatkozásokkal, magyarázkodással a drága, másra szánt időt, hiszen úgymindenki tudta már Rókaitól, hogy az új mérvőköcskénk vezetője aznap a műszakot, azt is, mire számíthatnak részéről, ki-ki mivel, miben tartozik alárendeltjének, együttműködésre kárhóztatottjának, számonkérhetettjének lenni, így jó félóra elég volt ahhoz, hogy mindent átnézzen, ellenőrizzen, igyekezett vissza az irodába, ott akart lenni az előtte való nap elképzelt, átgondolt, kissé megalázkodónak tartott, de elkerülhetetlen műszakkezdesi jelentéstételre, amikor a gyárvezető, szokása szerint, háromnegyed hét táján megérkezik.

Sikerült is mindent időben elrendeznie, fél hét után öt perccel belépett az iroda ajtaján. Baba ott ült az asztalánál, munkájába mélyedése közben elmélázva mosolygott, ám amikor ő belépett, azonnal felkapta a fejét, és kissé szégyenlősen, de nyílt tekintettel rámosolygott, arcára kiült a kora reggelihez hasonló pír. Mérvőköcskénket ezúttal már nem érte váratlanul a mosoly, kénytelen-kelletlen visszamosolygott rá, de aztán igyekezett elfoglalni magát, mert úgy érezte, mintha attól a mosolytól valami, a tette- és harcrakészségét lefegyverző narkógáz bódítaná az agyát. Lezsápra az ülépét a székre, maga elé vette a jelenléti íveket, s az éppen elkezdődött nap rubrikájába az odakint ceruzával

bejelölt fekete pont helyett mindegyikbe beírt egy-egy nyolcast. Belemélyedt a nyolcasok írásába, nagyon figyelt, hogy ne hibázzon, igyekezett a lehető legegyszerűbbakra rajzolni a számokat. Még nem végzett valamennyivel, amikor önkéntelenül is Babára kapta a tekintetét: éppen őt nézte elmélázó tekintettel, majd a rajtakapottak kissé szégyenlős mosolyába menekülve újra a munkájához fordult.

Mérműköcskénket kezdte igencsak zavarni ez a nyilvánvalóan neki szóló, egyértelmű mosoly. Nemcsak azért, mert úgy vélte, érdemtelenül kapja, hanem mert volt benne valami különleges, rendhagyó, valami olyan sokrétűség, amivel még soha nem szembesült. Nem idegesítette, inkább feldühítette, hogy képtelen tisztán belátni mögé. Őszintének, mélyről fakadónak tűnt, de ugyanakkor elesettséget is sugallt, s ezen túl mintha némi bárgyúság is áthatná. Mindent egybe vetve, kikényszerítette az emberből a ráfigyelést, pedig egyáltalán nem volt kihívó, különösen nem nőiesen az. Ilyesmit senki el nem várhatott volna, aki Babára nézett, hiszen az arcáról csak ritka alkalmakkal sugárzó természetes kedvességen kívül semmi megnyerően nőies nem volt. Hosszú, az állkapcsoknál enyhén kiszélesedő lóarc, aprócska, kerek szemek, kissé előrecsücsörödő alsó ajak, fakószürke, erős szálú, simára fésült, egyszerű kontyba fogott haj, az átlagosnál nagyobb, a csípő és fenék táján eléggé elterebélyesedett test, kirívóan erős mellek, nyáron is az utolsó gombra zárt, a bőrét nyakig takaró, hosszú ujjú blúz, amelyen átderengtek a vastag karok, szárközépig érő, a nyár ellenére is sötét színű szövetszoknya, egyszerű, az elefántosan vastag bokákat súroló barna, sarok nélküli, már-már férfias cipő. Mégis, amint arról már előbb is, de főleg a későbbiek során többször meggyőződött, minden férfikolléga igazi nőként kezelte, a legudvariasabban szólt hozzá, senkinek nem tűnt fel, nem tűnt visszásnak, hogy mellette, általa az emberi kapcsolatok tekintetében eközben kénytelen visszarepíteni önmagát néhány évtizeddel.

Még egy óra sem telt el azóta, hogy a munkaviszony megkövetelte tőle Babával egy térben lenni, mégis különös kényszerképzet nyomasztotta, emiatt úgy érezte, menekülnie kell előle. Éppen felállt, hogy magára hagyja, amikor szerencséjére megérkezett Róka. Már a főnök pusztája jelenléte is oldotta benne a feszültséget, a szokatlanul kedves hangjától aztán végleg megnyugodott.

„Jó reggelt, Baba! Hogy van?” Banális üdvözlő tőmondatocskák, amelyekért mérnököcskénk ezúttal külön hálát érzett Rókai iránt, ugyanis ezek nyomán azonnal őt vette célba, rá háritódott át a Baba mosolya. „Köszönöm kedves kérdését, Rókai elvtárs, jól.” Nem tűnt fel neki a köszöntés meg a fogadás rutin íze, csak a negyedik napon jött rá, hogy a párbeszédre vonatkozó forgatókönyvet az előző idők mindennapjai írták, a jelenet jól bejáratott, azon nincs tehát amiért változtatni. A kölcsönös köszöntést követően kimentek Rókaival, együtt is végigjárni a vonalat, a gyárvezetőnek a „prolinép” minden apró hanyagságra megjegyzést tevő komoly, alapos, számon kérő hangjától érezte, hogy fokozatosan visszatér a szokott önmagához.

Egy órányit voltak bent a gyárban, akkor Rókai mondta, hogy ő az irodákhoz megy, mert Basa igazgató elvtárs beszélni óhajt vele. Mivel az irodák az udvar alsó részén, a kapuval szemben álló, új adminisztrációs pavilonban voltak, néhány méter közös út után mérnököcskénk levált, elkanyarodott, visszament az oldalsó barakksorba, ahová attól a naptól kezdve tartozott. Az az egy odakint töltött óra, a sok újdonság, részlet, amire a főnök utalást tett, az önmagától megkövetelendő odafigyelés szorongatása elég volt, hogy közben megfélelkezzen Babáról, ezért is sokkolta a látvány, amikor belépett: Baba merengő mosollyal az arcán ült az asztalánál, de a mozgást észlelve felemelte a fejét, nyílt tekintettel rámosolygott, arcára azonnal kiült a különös pír. Önkéntelenül torz, már-már csúfolódásnak is beillő grimaszmosoly volt részéről a válasz, kicsit meg is szégyellte magát, már az asztala mellé ért, de nem ült le, sarkon fordult és kifelé indult azzal, hogy újra végigjárja a vonalat. Csakhogy egy gonosz kis ördög nem hagyta nyugodni, azt a néhány lépést megtéve hirtelen úgy határozott, meglesi, mit csinál Baba, amikor egyedül van. Kitérve hagyta az ajtót, mintha tudatosan szellőztetésre szánta volna, ácsingózott vagy két percet odakint az ajtó és az udvarra nyíló ablak között, aztán, mint egy csintalan gyermek, óvatosan belesett a nyitva hagyott ajtón: Baba ült az asztalnál, és elmélázva mosolygott. Olybá tűnt, mintha számára az élet minden pillanata mosolyt fakasztó lenne. Mintha egy téglagyárban mind-mind olyan események zajlanának, olyasmik történnének, amelyek folyamatosan mosolyra készítetik az ott dolgozni kényszerülő embert. Hirtelen ötlött fel benne a következtetés: a nő nem normális. De hamar elhessegette magától a megállapítást, mert úgy értékelte, ha

nem lenne az, nem tudná egyedül összefogni, elvégezni egy száznál több alkalmazottat foglalkoztató gyáregység papírmunkáját, és még ha csak hallásból is ismerte Rókait, abban biztos volt, hogy egy percig nem tartaná, főleg nem bízna rá mindazt a nyilvántartást, ami a gyár folyamatos és pontos működéséhez nélkülözhetetlen.

A megmásíthatatlanba beletörődve, mérnököcskénk első hete élete első felelős „vezetői” beosztásában ugyanolyan eseménytelen monoton-sággal telt el, mint valamennyi, a kezdő napéhoz hasonló: reggel háromnegyed hatkor a „kezicsókolom” Babának, a szégyenlős, de nyílt tekintettel párosuló mosoly, a különös arcpír fogadása, a munkapontok végigjárása, a jelenléti ívek kitöltése, jelentéstétel Rókainak, a nap közbeni apró gondok megoldása, akadályok elhárítása, jelentéstétel műszakzáráskor. Tiszta rutinmunka, izgalommentes, semmilyen fölös gondolkodásra nem készítető, csak felületes emberi kapcsolatokat igénylő, mind-mind olyan, ami nem segíti a fejlődést, nem szorgalmazza a megismerést, ellentétes tehát egy tettre kész, magát többre hivatottnak képzelő fiatalember elvárásaival. Remélte, hogy ha majd délutáni műszakra fordulnak, valamivel több, érdekesebb, kihívóbb lesz a feladata, magára hagyatva kényszerül majd döntésekre, de azon a következő héten sem történt semmi különös, az egyedüli változatosságot az hozta, hogy Babának váratlanul megszaporodott a munkája, ezért minden délután túlórázni kényszerült, így aztán valahányszor ő belépett az irodába, minden alkalommal részesült a neki szóló, félreérthetetlen, édes-szégyenlős mosolyából. Hétfőtől szerdáig pusztán csak elviselte a helyzetet, csütörtökön úgy határozott, mind gyakrabban kiprovokálja, hadd lássa, meddig mehet ez így, mikor történik végre valami rendhagyó. Péntekre már egyértelművé lett: minél több időt tölt Babával az irodában, annál inkább változik át a mosolya a szégyenlősség tükre helyett valami különös szenvedélyesség tükrévé, arcán a kezdeti halvány pír a hevültség vörös foltjává. Lassacskán már csak az egyértelmű kezdeményezése hiányzott ahhoz, hogy minden kételyt eloszlasson a hozzá való viszonyulását illetően. Arra ugyan nem került sor, mert Babában, a látszat ellenére, volt valami nagyfokú visszafogottság, de szombatra már anélkül is tűrhetetlennek érezte a helyzetet. Mit feltételez magáról ez a vén kurva, túl azon, hogy legalább húsz évvel idősebb, rusnya banya, alaktalan, mint egy tank, semmi kívánatos nincs benne, csak a nagy tejsárdái utalnak arra, hogy akár

nő is lehet, ha az utolsó dugható pina lenne a földön, akkor sem lenne képes begerjedni rá... Azon volt, hogy megkéri Rókait, lépjen közbe, találjon valami megoldást, beszéljen a beosztottjával, mert ezt ő így nem hajlandó tovább csinálni, de aztán lemondott róla, mert úgy gondolta, hétfőtől amúgy is éjszakai műszak következik, Babának sokkal kevesebb alkalma, esélye lesz, hogy elsüsse a csábmosolyát. De amikor hétfő este háromnegyed tízkor ott találta az irodában az asztala mellett ülve, váratlan jelenlétét azzal magyarázva, hogy délután hazamenetelkor ott felejtett valamit, s csak azért jött be, hogy azt elvegye, úgy érezte, a pusztá jelenléte kimeríti a zaklatás fogalmát. Ezen oly mérhetetlenül felháborodott, hogy úgy viselkedett, mint életében soha azelőtt: ellenőrizetlenül tört ki belőle a düh, az ocsmányságoktól sem riadt vissza, elmondta Babát mindennek, olcsó vén kurvának, alaktalan hájtömegnek, fehérmájúnak, azt ordította neki magából kifordulva, hogy ha viszket a kiéhezett, fonnyadt, rücskös valaga, ajánlja fel a vén kujon faszoknak, Rókai elvtársnak, például, de őt egyszer s mindenkorra hagyja békén.

Baba arcára a személyét érintő, förtelmes pocskondiázás hallatán hirtelen ráfagyott a kezdeti mosoly, majd fokozatosan valami különös, mérnököcskénk által még soha nem látott kifejezés váltotta fel, ami több, más volt, mint valami egyszerű kétségbeesés: a világ összeomlásával, végső pusztulásával járó élettelenység állapotát tükrözte. Teste is egyik pillanatról a másikra váratlanul összezuhtyant, töpörödöttnek tűnt, s miközben szótlanul, az arcára fagyott kifejezéssel bámulta az imént még őt becsmélő ember dühbe torzult arcát, eleredt a könnye, bár hüppögés, csuklás nem kísérte a szeméből kiáradó, elapaszthatatlannak tűnő folyamat. A dühödt harsánykodást hosszú másodpercekig mélybe húzó csend követte. Akkor Baba, valami különös büszkeséget sugallva, felkapta a fejét, kifelé indult, de az ajtóból még annyira visszafordult, hogy a továbbra is folyó könnyeitől elhaló hangon jó éjszakát, könnyű műszakot kívánjon a mérnök elvtársnak.

Mérnököcskénk abban a pillanatban rádöbbsent, hogy meggondolatlan, elhamarkodott dühkitörésével valami visszafordíthatatlan rosszat tett, de olyan komoly, szomorú következményekkel, mint amelyeneket a későbbiek során volt kénytelen tudomásul venni, nem számolt.

Reggel, műszak végeztével már hiányolta a Baba jelenlétét, s amikor a kötelező jelentéstételre várakozva a Rókai szokásos, háromnegyed-

hetes megérkezése is elmaradt, azonnal összefüggésbe hozta a két rendhagyó távolmaradást. De mivel nagyon fáradtnak, elgyötörtnek érezte magát, úgy döntött, hazamegy, alszik egyet, s majd a kora délutáni órákban visszatér, akkorra talán Rókai is előkerül majd.

Odahaza félálomban forgolódott, álmatlanságát a szokatlanul hangos külső zajoknak tudta be, nem is kínozta tovább magát, felkelt, felöltözött, s alig valamivel dél után belépett az irodába. Üresen találta. Kiállt az ajtó elé, és néhány percig tanácstalanul várakozott. Már éppen indult volna előre az adminisztrációs irodák felé, amikor a kapuban feltűnt Rókai alakja. Egyértelműen az irodák felé tartott, de néhány lépés után észrevette mérnököcskénket, s azonnal arrafelé sietett – majdnem futott –, ahol ő állt. Amikor odaért, a karjánál fogva keményen megragadta, s nagyokat rándítva rajta, bevonszolta magával a gyárirodába.

– Mit tett, maga szerencsétlen?! – tört ki belőle azonnal odabent, anélkül, hogy elengedte volna a beosztottja karját. – Maga... maga... mérnök! – És rázta, egyre csak rázta embere karját. – Majdnem megölte a világ legjobb, legártatlanabb emberét! Mit tett maga?! Hogy volt képes rá?!

Mérnököcskénk elsőre nem pontosan értette, mire utal Rókai, de a számonkérés hevesége miatt összekuszálódott gondolatfonalai egybefutottak, egyetlen bogba csomósodtak, így néhány másodperc elég volt ahhoz, hogy a sejtése ténnyé tisztuljon le az agyában, és abban a pillanatban odabentről már hántott burokkal pattant ki belőle, terült rá arcára a szokatlanul képlékeny, tömény büntudat.

– Baba? – kérdezte halkán, szinte suttogva.

– Baba – suttogta Rókai.

– Baj van vele?

– Baj. Nagy.

– Olyan... Olyan nagy?

– Nagy. Túl van ugyan a közvetlen életveszélyen, de nagy a baj vele.

Meg tudnám ölni magát! – Rókai elengedte mérnököcskénk karját, tüntetően hátrább lépett, mintha jelezni akarná, mennyire nehezére esik nem engedni továbbra is az indulatainak, mennyire türtöztetnie kell magát, hogy elkerülje a tettelegességet.

– Amit mondtam neki? Amiatt?

- Amit és ahogy mondta. Hát érzéktelen állat maga?! Nem is állat, vadember! Hát hogy lehet, hogy valaki, aki intelligens, iskolázott, képzett, művelt is?!

- Nem akartam. Nem így akartam. Nem gondoltam volna...

- Nem így?! Hát hogy?! És miért?! Miért?! - Még elrebegte magában néhányszor az utolsó kérdést, pedig tudta, hogy mérnököcskénknek nincs, nem is lehet rá válasza. Meg is lepődött kissé, hogy mégis van.

- Nem tudtam felfogni, hogy mit akar. Hogy mi az. Hogy szeret. Hogy ez szeretet. Hogy egy ilyen korú nő... Hogy éppen engem...

- Nem tudta felfogni!?

- Nem. Nem tudtam.

- Pedig már nem gyermek. És nem tudja még, mi a szeretet... Nem ismeri fel... Maga még soha nem szeretett? - Mikor látta, hogy nem kap a kérdésére választ, keserűen folytatta. - Szeretett már valaha? Szerették már valaha? Volt már része ilyen érzésben? Megtapasztalta bár egyszer, milyen szeretni és szeretve lenni?

- Azt hiszem.

- Azt hiszi, azt hiszi... Melyik kérdésre értsem válaszként, maga érzéketlen barom? Melyikre értsem?

- Nem tudom. Nem akartam. Nem számoltam azzal, hogy ilyesmi történhet.

- Nem számolt? Felfogni, hogy valaki feltételek nélkül szereti, magának számolás kérdése? Hát tényleg ennyire elvetemült?

- Nem vagyok az!

- Nem az, nem. Ez a szerencséje. Különbén... - A számonkérésbe belefáradva leült az asztalához. - Tudom, hogy nem olyan idöket élünk, amikor ez számít, de mondja, keresztény maga?

- A főtéri plébániatemplomban kereszteltek. És hittanra is jártam, ugyanoda. Voltam első áldozó is.

- Az jó. Remélem, az első áldozásból nem az ünnepi kalács és a forró tejeskávé íze maradt meg örök emléknék. Mert akkor van remény, hogy felfogja, megérti, amit most elmesélek.

Minden befogadó szándéka ellenére mérnököcskénk nem számolt azzal, hogy Rókai jó órás meséje végére szégyenérzetében ő érzéktelen paránnyá töpörödik, miközben Babát ugyanaz a szégyenérzet egy földre szállt angyal rangjára emeli. Pedig Rókai nem igyekezett érzelmileg

hatni rá, csak az általa ismert pusztá tényeket, történéseket vette számba, azt is a lehető legtárgyilagosabban.

Margarete Minges éppen csak betöltötte a tizenötöt, amikor 1944 októberének elején a szabadon előrenyomuló szovjet csapatok átvonultak a többségében svábok lakta bánsági Lovrinon. Menekülésre előlük jóformán nem maradt idő, de merre is indult volna a férfitámasz nélkül maradt anya két serdülő nagylánnyal? Az átvonulásnak körös-körül mindenütt látható, érzékelhető nyoma maradt, némelyik időben eltörölhető, de az biztosan nem, amit a kezdeti riadtság, majd tényleges, észveszejtő félelemben töltött bezárkózás ellenére attól az éjszakától kezdve a testében és a lelkében Margarete, a vele szemben elkövetett többszöri erőszak miatt, viselni kényszerült. A csendes, már-már boldog családi béke helyére, amelynek éltető forrása a viszonylagos jólét, a bejáratott rend és ezen belül a szokásokból eredő, mértéktartó szeretet volt, a bizonytalanság és a folytonos rettegés költözött. És minden jel, minden további fejlemény arra utalt, hogy nem egyhamar költözik majd ki onnan. A következő év januárjában kerülő utakon tudomásukra jutott a szibériai hadifogságba került Arnold Minges halálhíre, de igazán elsiratni sem volt idejük, mert alig néhány héttel azután elkezdődött a német származású román állampolgárok munkára hurcolása. Tizennégy hektáron gazdálkodtak azelőtt, olyan földön, amely gazdagon jutalmazta a ráfigyelést, a munkát, az utolsó két évben a távol levő apa hiányában nemcsak Anneloret, a feleséget, de a lányokat is arra a felismerésre vezették rá a körülmények, hogy fel kell nőniük az immár csak rájuk háruló feladathoz, a tudomásulvétel közben megerősödtek, tizenhét-, illetve tizenöt évesen már mindent elvégeztek, ami a mindennapokban szükségeltetett. A deportálásokkor tehát fizikailag már érettek voltak arra, hogy az anyjukkal együtt őket is rabszolgákká tegyék, így '45 februárjának derekán a pusztas-csapások fenyegetettségében tehervagonokból újabb tehervagonokba szállni kényszerültek, az utolsó az urali rézbányáig vitte őket, ahol Margarete közel öt éven keresztül az ércel teli csilléket tologatta a föld alatt, eközben sem pihenésre, sem az otthon meg az újabb nyomorúság közepette elszenvedett veszteségek számbavételére, kiheverésére nem maradván kellő és megfelelő ideje, amikor először anyját, majd néhány napra rá nővérét, Ilsét is végleg föld alá vitte a munkatáborban kitört tifuszjárvány. Amikor Margarete sok napi érdeklődés után megtudta, hova

kaparták el szerettei testét, egyik éjjel megpróbált kiszökni, hogy elmondjon drágái fölött egy imát, de elkapták, véresre verték, tíz napig fele porción kellett élnie, miközben a csilletologatás alól nem mentették fel. Három nap éhezés után a negyediken munka közben többször beleájult az elgyengülésbe. Mindegyik után felmosták, és visszaparancsolták a csillék mellé. Akkor sajnálta meg őt, és karolta fel a néhány évvel idősebb, törékeny alkatú, de szívós rabszolgatárs, Stich Mária, minden második nap neki adván az élelemadagjának felét. A lepihenés előtti beszélgetésekkor azt is tőle tudta meg, hogy testi adakozás fejében az egyik idősebb örök sok mindenre hajlandó, s ő minden meggondolás, a legkisebb visszafogottság nélkül megfizette az árát a sokakat takaró hant fölött elmondható éjszakai búcsúimának. Együtt is szabadultak Máriával '49 decemberében, s mert Margaretének semmije nem maradt otthon, Lovrinban, és az éhenhalás előli menekülést ismét csak az undorító, már-már a halálba űző viszolygást keltő testi áldozat biztosíthatta volna, a férfiak iránt érzett mérhetetlen gyűlölet, ami fokozatosan, de végérvényesen a velük szembeni iszonyba váltott, arra készítette néhány hét után, hogy hallgasson a Mária hívó szavára: semmi kis cókmókjával, amit a lovrini ismerősök kapartak össze neki hazatérte után, hogy emberi külsőt kölcsönözhesen magának, rászánta magát a soknapos útra: Marosvásárhelyre költözött.

Stich Mária volt a kapocs, amelyen keresztül Margarete Minges egy héttel azután Rókai Gézát megismerte. A Mária szülei bűjtatták ugyanis Mártát, a Géza hűgát, miközben az ő szülei, noha már '36-ban kikeresztelkedtek, néhány órával a négynapos utazásukat követően Birkenauban meglelték nem túl hosszú életük végső állomását, ő pedig tizenhét-tizennyolcévesen megjárta Mauthausent. Pedig a nagytata még a kellő időben, a Monarchia biztosította lehetőséget kihasználva, Reichről Rókaira magyarosított, s ő tizenháromévesen a barmicva-korban a tóra helyett a kátét tanulta Szászrégenben, konfirmált is, '44 májusában mégis a régi téglagyárban berendezett gettóban kellett reménykednie, hogy a munka, amelyre elviszik majd, nem lesz túl embert próbálóan elviselhetetlen. Rókai Géza már az első találkozásukkor felfedezte Margaretéban azt a különös jóságot, és bár minden titkát ismerte, remélte, hogy ugyanolyan jósággal viszonyulva hozzá sikerül fokozatosan enyhítenie a különben kedves, halk, mindenkire odafigyelő és szolgálatkészségében is szégyenlős lány férfiakkal szembeni iszo-

nyát. A viszolygás olyan mélységére azonban nem számított, mint amit a hosszú hónapokon át próbált közeledés közben megtapasztalt. Ha egy méternél közelebb bátorzkodott hozzá, Margarete arcán eluralkodott a borzalom, majd érezvén mennyire igazságtalan az őt kedvelő, rokonszenves, minden segítségre, támogatásra kész fiatalemberrel szemben, keserves sírásra fakadt, s ezzel egy időben a teljes külső világgal szemben vakon-süketen vigasztalhatatlanná vált. Félévnyi sikertelen próbálkozást követően Rókai Géza lemondott arról, hogy Margaretét megnyerje magának, másfelé próbálkozott, és újabb fél év múltán meg is nősült. A szűk körben tartott esküvőn, amelyre Margarete már Stich Margitként volt hivatalos, mert közben a Stich család befogadta, a nevét adta és tagjaként szerette, kezelte, visszautasította ugyan a táncra kérést, de a tiszta örömtől áthatottan mondta Rókai Gézának, milyen jó, hogy ilyen szép feleséget talált magának, nem egy olyan drabális tehenet, mint amilyen ő, amire Rókai sokak hallatára azt válaszolta, hogy maga, Margitka, nem egy drabális tehén, hanem egy igazi, kívül-belül szép baba. Így ragadt rá azon az estén a Baba név, és attól kezdve mindenki ezen a néven szólította, az illatszerboltban is, ahova Stichék ajánlották be eladónak, később az élelmiszerkereskedelmi vállalatnál is, ahol harmadrangú, irattologató tisztviselőként dolgozott, a kereskedelmi szakközépiskolában, ahova három éven keresztül minden hétköznapi délután szorgalmasan eljárt, hogy az érettségi vizsgát letehesse, s majd a közben újraindított koronkai téglagyárban is, ahová Rókai vitte magával, miután a mesteriskolát elvégezvén oda került, előbb műszakvezetőnek, majd gyárvezetőnek, köszönhetően annak, hogy a közvetlen káderlapjában – bár mindez idő alatt sem hanyagolta el a református hitét buzgón gyakorolni, nem csak rendszeres résztvevője lévén a Kistemplomban tartott vasárnapi istentiszteleteknek, de hét közben is elhivatott, szolgálatkész segítője Adorjáni tiszteletes úrnak, s ezért hamarosan az egyházközség presbiterségéig vitte – az állt, hogy egészséges munkásparaszt származású, folttalan múltú, ráadásul menet közben, túl azon, hogy jó vezetőnek, jó elvtársnak is bizonyult. A téglagyárban is hamar megszerették Babát, hamarosan a legalsó rangútól a legfelsőig mindenki elismerte, hogy nála rátermettebb tisztviselő nem is kerülhetett volna Rókai mellé, a mindenkori vezetőség is úgy értékelte, hogy legalább két alkalmazott feladatkörét látja el, gyors volt és pontos,

zokszó nélkül végzett el mindent, amit Rókai saját hatáskörében, vagy a vezetőség külön kérésére rábízott, a gyár szakszervezeti megbízottjának is segített a papírmunkában, s bár soha semmit magától nem kezdeményezett, soha semmiről véleményt nem nyilvánított, senki férfiembert egy méternél közelebb magához nem engedett, alig néhány hónap elteltével mindenkinek az lett a véleménye, hogy Baba a gyárban nélkülözhetetlen. Így aztán a legbecsületesebb, legjobb ember mítosza lengte körül, és senkit nem zavart, ezért senki nem is figyelt arra, hogy közben fokozatosan elterebélyesedett, elslamposodott, s nem az egyre inkább kinyúló kornak megfelelően öltözködött. Rókainak gondja volt rá, hogy minden kijáró tiszteletet megkapjon, és ebben a legjobb személyes példával járt elől, ezért aztán Baba nem csak eszményítette azt az embert, akitől a tulajdonképpeni létét érezte függőnek, hanem akármire kész lett volna érte. És az évek rendjébe semmi szokatlan nem avatkozott volna belé, ha a fiatal mérnök elvtárs, amikor egy évvel ezelőtt a céghez került, a bemutatkozó körbefutásán olyan kedvesen rá nem mosolyog Babára, hogy ő önkéntelenül a kezét nyújtja, amaz meg pusztá megszokásból kezet nem csókol neki. Szinte érthetetlen, hogy Baba miért nyújtotta oda, s ha már odanyújtotta, szokása szerint miért nem húzta vissza, miért nem kapta el előle az egyszerű parolára nyújtott kezét, miért emlegette azóta szinte naponta a fiatal mérnök elvtársat, miért érdeklődött mindegyre iránta, akiről úgy hírlík, ezt mondják az irodabeliek, hogy nemcsak kedves és mosolygós, de eszes és szorgalmas is. És amikor arról került szó, hogy Gerendás, az egyik legjobb műszakvezető korhatáros nyugdíjba menne, és szükség volna helyette valakire, aki legalább átmenetileg átvegye a műszakot, amíg kerül valaki legalább hozzá hasonló, Rókainak eszébe jutott, Babára is gondolván közben, hogy javasolhatná a főmérnök elvtársnak, próbálják ki a fiatal mérnök elvtársat, hiszen a három év szakmai gyakornokságba az is beletartozik, hogy megszokja az emberekkel bánást, a szembenézést a gyártás közben adódott alkalmi vagy visszatérő nehézségekkel. Erre harapott rá Farháj, úgy állítván be Basának, mintha az ő ötlete volna, de Rókainál ez nem számított, a lényeg az volt, hogy elérte, amit akart, egy intelligens, jól nevelt embernek taníthatja meg, milyen az, amikor tízen, százan arra figyelnek, mit mond a főnök, mi a teendő, hogy a következő hónap tizedikén tisztességes, minden életbevágóan szükségesre elég fizetést kapjanak, mert abból élnek,

abból etetik, ruházzák a családot. És erre kiderül, hogy ez az okos és jól képzett fiatal mérnök elvtárs egy érzelemszegény ember, aki képtelen tisztelni és becsülni az embertársában a szeretni tudást, az egyetlen nagy és életbevágóan fontos érzést, és ezzel majdnem a halálba kergeti őt, aki csak azért menekült meg, mert hajnalig sírva virrasztott, és csak akkor szánta rá magát a végzetes butaságra, így Mária hamar rájött, hogy valami baj van, mert Baba nem kelt fel a szokott időben, volt értelme mentőt hívni, kimosni belőle a nem odavalót. Vannak szerencsés emberek.

Noha a kezdeti izgatottságból fokozatosan elhagyva, a végén már a nyugalom hangján szólt, Rókai minden szavából párállott a keserű csalódottság, s az iroda tere egy idő után annyira telítődött vele, hogy kicsapódott, átítatott mindent, át az asztalokra rajzszegezett sűberpapír borítást, a polcokon glédában álló kiképzési füzeteket, lepergett a vasszekrény kalapácsfestékén, de a megszegyenültségtől felgyorsult lélegzetvételétől átítatta mérnököcskénk minden zsigerét, minden belső, kitapinthatatlan, a létehez kapcsolódó anyagát.

Nehéz csend telepedett köréjük, miután Rókai elhallgatott, mégis mindketten úgy érezték, ez nem elválasztja, hanem összekapcsolja őket. A nehéz csendet feloldandó szólni kellett volna, de jó percig még egyiküknek sem volt ereje hozzá. Az érintettbe tért vissza hamarabb, keresni akarta hozzá a megfelelő szavakat, de csak megismételni tudta a Rókai utolsó megállapítását, pedig nem volt biztos abban, hogy éppen kire értette.

- Vannak szerencsés emberek. - Azután is csak a lehető legbanálisabb kérdés jutott eszébe. - Jóvátehetném valamikor, valahogyan?

- Nem. Mert ami megtörtént, az megtörtént. És ami történt, az nem olyan, hogy egyik napról a másikra bármilyen jóvátétellel elfeledtethető.

- Tisztában vagyok azzal, hogy együtt kell élnem a tudattal. - Érezte, hogy fölösleges volt kimondania, mert csak rá tartozik, mit gondol, mit érez, de nem bánta, hogy megtette. Láttá Rókain is, hogy értékeli. Azzal folytatta, ami éppen eszébe jutott, hogy mi lesz Babával, hogyan veszeli majd át azt, ami történt. - És most mi lesz Babával?

- Nocsak! - Rókai néhányszor hitetlenül rázta meg a fejét, miközben mérnököcskénk arcát fürkészte. Kivárt, aztán már egészen nyugodt hangon mondta: - Semmi. Ezerrétegű pánclájára rárak még egy

réteget. Ennyi. Ugyanolyan jó, ugyanolyan ártatlan és ugyanolyan szerethető marad. Legfeljebb elkönnyveli, hogy feltételek nélkül szeretni még neki sem érdemes. – Kivárt, látszott rajta, hogy töpreng, kimondja-e. Aztán kimondta. – Megadatott neki, hogy egyszer az életben igazán szeressen valakit. Talán még arra is képes lett volna... Talán még arra is...

– Tényleg sajnálom. Nincs mit mondanom. Visszapörgetném az időt, ha lehetne. Mindig utólag okos az ember.

– Mindig. De az is lehet, hogy magának ez kellett. Így kellett. – Rókai felállt, kifelé indult, ezzel jelezvén, hogy az esetet részéről lezártnak tekinti.

Babát néhány nap múlva kiengedték a kórházból, s bár onnan úgy bocsátották el, hogy az egészsége szempontjából teljesen rendbe jött, nem tért vissza azonnal a barakkba. Olyasmi történt, ami már évek óta nem: Rókai javaslatára egyben, a gyártási főszezon kellős közepén vette ki a rendes évi szabadságát. Amíg távol volt, egyik fiatal könyvelő helyettesítette. Az iroda más volt vele, mint Babával, és mérnököskénknék időnként furcsa hiányérzete támadt. Pedig a fiatalasszony is kedves volt, noha nem az a mindenkor mosolygós típus, és ő, ha ránézett, arra gondolt, még szerencse, mert nem lenne kedve, ereje visszamosolygni rá.

Egyik reggel, új hét kezdődött, éppen harmadszor fordult reggeli műszakba, amikor beért, Babát ott találta az irodában az íróasztala mellett. Meglepődött, valósággal sokkolta a jelenléte, nem számított a találkozásra, előző héten éjszakás volt, Rókaival ritkábban találkozott, nem jött szóba. Ösztönösen lökte oda a kötelező „kezicsókolom”-ot, talán kissé harsányabban is, mint ahogyan azt az előzményekből eredően a helyzet megkövetelte volna, ezért azonnal elfordult tőle, hogy ne kelljen ránéznie. A következő nehéz másodpercekben nem tudta, hogyan reagáljon a már megszokottan kedves „Jó reggelt, mérnök elvtárs!”-ra. A hang kedvességéből képtelen volt eldönteni, mennyire valós, félt a gúnytól, a lehetséges megaláztatástól, ezért nem mert ránézni, hogy lássa, milyen arckifejezés támasztja alá egyik vagy másik változatot, de tudta, nem járhat a közelében folyton leszegett fejjel, ezért kérdőn Babára emelte a tekintetét. Amit látott, teljesen valószínűtlen volt: semmi más nem jutott eszébe az arcáról, csak az, hogy szép. Egyetlen vonása, egyetlen ránca nem változott az egy hónappal előbbihez képest, mégis szépnek látta. Bőrét kisimította a béke, lazán

összezárt ajkain ott vibrált a megbocsátás mosolya. Egyszerűen úgy érezte, hogy szeretetreméltó. Akarta is meg nem is, hogy az legyen. Pedig tudta, mindkettőjüknek könnyebb lenne, ha azt mutathatná, hogy haragszik rá. De Baba, úgy tűnik, nem tudta magát haragra hangolni.

Mérvököcskénket a napok múltával már a munkaidőn túl is egyre többször, egyre jobban kísértette a Baba szépsége. Még három hétig bírta a mindennapi, érdemtelenül kapott megbocsájtó mosolyát. Akkorra már úgy érezte, nem lehet mindig vesztes. Egyik délután szólt Rókainak, hogy nagyon köszöni, amit tőle tanulhatott, s ő a ki nem mondottakból is azonnal mindent megértett.

Furcsa módon másnap reggel Farháj is hamar felfogta a lényegét, amikor mérvököcskénk azt mondta neki, akár vidékre is, bárhová, ahol legalább részben a maga ura lehet, és megoldásként rögtön Marosfalu ötlött az eszébe, ki is mondta, hozzáfűzvé, hogy a hely maga nem fenéig tejfel, de ott is derék emberek igyekeznek helytállni a szocializmus építésében, kiváló esély a próbatételre egy sokra hivatott fiatal műszaki értelmiséginek.

Az történt tehát, amit szeretett volna, úgy történt, ahogy elvárta. Ám alig egy hét telt el az új helyen, mérvököcskénk már tudta, bárhogy is alakuljon, egy életen át hiányozni fog neki a Baba mosolya.

Holdfény (akril, vászon, 80 x 80 cm, 2016)